

Статистичний аналіз рівня споживання товарів та послуг населенням України у 2013 році

У статті здійснено статистичний аналіз рівня споживання товарів та послуг населенням України у 2013 році. Проведено стандартизацію показників, розраховано інтегральні оцінки та згруповано регіони України за рівнем споживання благ.

Ключові слова: споживання, товари, послуги, стандартизація, інтегральний показник.

Рівень споживання, його динаміка і структура становлять найважливіші елементи життя населення. Статистичне вивчення споживання продукції населенням України має ключове значення у формуванні та реалізації соціальної політики. Термін “продукція” використовують для позначення як товарів, так і послуг. До товарів належать матеріальні об’єкти, на які є попит, щодо яких можна встановити права власності, які придатні для транспортування та долучаються до обміну, тобто є предметом купівлі та продажу. Це може бути продукція серійного виробництва, унікальні витвори або матеріальні засоби для надання послуг. Товари, що споживаються населенням, задовольняють різні потреби. За ступенем їх значущості вони поділяються на товари першої необхідності (продукти харчування, житло та ін.), менш необхідні товари (книги, телевізори, пральні машини тощо), предмети розкоші (делікатесні продукти харчування, модний одяг, ювелірні вироби, дорогі меблі та ін.). Послуги не підлягають продажу окремо від процесу їх виробництва. Момент завершення виробництва послуги збігається з моментом надання її споживачеві.

Окремі аспекти статистичного вивчення споживання продукції населенням України висвітлено у працях провідних українських вчених-статистиків: С. С. Герасименка, А. В. Головача, А. М. Єріної, Р. О. Кулинич, І. Г. Манцурова, В. С. Михайлова, Н. О. Парфенцевої та ін.

Основним соціально-економічним принципом країни є покращення умов життя населення, забезпечення достатнього рівня споживання ним матеріальних благ та високого рівня освітніх, медичних, культурних та інших соціальних послуг. Оскільки доходи населення України є настільки низькими, що вони в більшості не здатні покривати витрати, а заощадження мають лише багаті верстви населення, рівень споживання необхідних матеріальних благ та послуг в Україні є досить низьким. Тому в ході розроблення та практичної реалізації завдань соціально орієнтованої економіки слід максимально посилити статистичний супровід досліджень рівня споживання населенням товарів і послуг.

За даними табл. 1 [1] автором проаналізовано обсяг і структуру послуг, наданих населенню України у 2013 році, за видами економічної діяльності (ВЕД).

Таблиця 1

Обсяги та структура послуг, наданих населенню України у 2013 році, за видами економічної діяльності

ВЕД	Обсяг реалізованих послуг (млн грн)	Питома вага реалізованих послуг (%)	Обсяг послуг, реалізованих населенню (млн грн)	Питома вага послуг, реалізованих населенню (%)
Усього:	357068,10	100,00	80974,20*	100,00
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1637,30	0,46	368,90	0,46
Транспорт, складське господарство, поштова та кур’єрська діяльність	135791,40	38,03	21781,40	26,90
Тимчасове розміщення й організація харчування	6191,60	1,73	3673,20	4,54
Інформація та телекомунікації	72679,60	20,35	20666,70	25,52
Операції з нерухомим майном	34732,40	9,73	2930,90	3,62
Професійна, наукова та технічна діяльність	49084,90	13,75	2599,60	3,21
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	29990,10	8,40	9288,60	11,47
Освіта	3294,50	0,92	2852,20	3,52

Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	9451,90	2,65	5736,30	7,08
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	11776,70	3,30	10299,30	12,72
Інші види послуг	2437,70	0,68	777,10	0,96

*Включені, але не розподілені за регіонами обсяги послуг з постачання газу та обсяги послуг підприємств "Аеросвіт", "Украерорух", аеропорт "Бориспіль"

У структурі послуг першу позицію посідав вид економічної діяльності "Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність" (38%), другу – "Інформація та телекомунікації" (20,4%), третю – "Професійна, наукова та технічна діяльність" (13,7%). Послуги, реалізовані населенню, у 2013 р. склали майже 81 млрд. грн., що становить 22,7% від загального обсягу усіх реалізованих послуг.

При цьому найпоширенішими видами послуг серед населення були "Транспортні, складське господарство, поштова й кур'єрська діяльність" (майже 27%). У цій категорії послуг лідером були саме транспортні послуги (88,3%) (рис. 1). Четверту частину усіх послуг населенню склали інформаційні та телекомунікаційні послуги (25,5%) (табл. 1), з-серед яких 90,5% становили телекомунікаційні послуги (рис. 2).

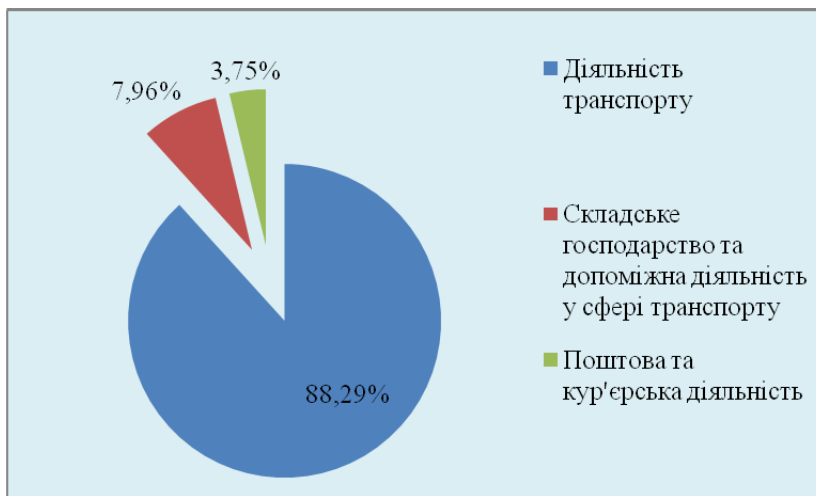

Рис. 1. Структура послуг ВЕД "Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність"

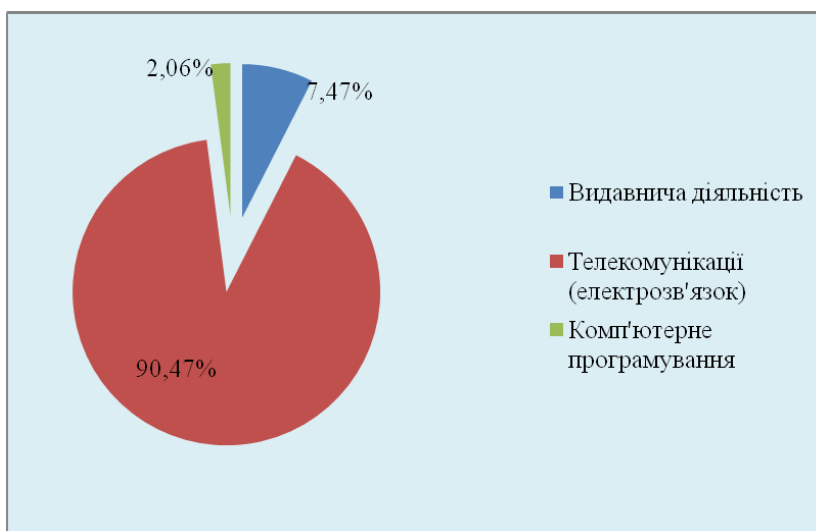

Рис. 2. Структура послуг ВЕД "Інформація та телекомунікації"

Третю та четверту позиції посіли “Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок” (12,7%) та “Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування” (11,5%). При цьому послуги, пов’язані з такими важливими категоріями соціальної політики, як охорона здоров’я та освіта, склали лише 7% та 3,5%. Що стосується регіонального розподілу послуг, реалізованих населенню України у 2013 році, то лівову їх частку (45,6%) споживало населення м. Києва, 7,2% – населення АРК Крим, по 5% припадало на Донецьку та Дніпропетровську області, 5,5% – на Одещину. Найменше послуг реалізовано населенню Тернопільщини (0,65%).

Споживання товарів, як і послуг значною мірою залежить від низки соціально-економічних факторів: рівня доходів населення, рівня соціального захисту, цінової політики тощо. У 2013 р. сукупні споживчі витрати домогосподарств становили 90,3% від сукупних витрат домогосподарств. При цьому витрати на товари першої необхідності, такі як продукти харчування та безалкогольні напої, становили 50,1% сукупних споживчих витрат [2]. Таким чином, споживчий кошик українців є більш фізіологічним, ніж соціальним, оскільки найбільшу частку в сукупних витратах населення становлять витрати на продукти харчування.

Аналіз пропорційності розподілу доходів (витрат) між окремими групами населення та оцінювання показників бідності населення, а також аналіз рівня забезпечення й споживання населенням необхідних товарів та послуг є ключовим аспектом статистичного вивчення добробуту населення.

Для розрахунку інтегрального показника рівня споживання товарів та послуг населенням України автором застосовано метод багатовимірної середньої, який дозволив виконати диференціацію регіонів. За своєю природою показники зазвичай є неоднорідними й виражаються у різних одини-

цях вимірювання. Для приведення показників до порівнянного виду слід провести їх нормування, тобто стандартизацію. Існують різні методи стандартизації. У соціально-економічних дослідженнях широко використовують інтегральні оцінки, розраховані на основі відхилень ($x_{ij} - a$), стандартизованих варіаційним розмахом ($x_{max} - x_{min}$). При цьому для стимуляторів $a = x_{min}$, для де стимуляторів $a = x_{max}$ [3].

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{min}}{x_{max} - x_{min}}; \quad (1) \quad z_{ij} = \frac{x_{max} - x_{ij}}{x_{max} - x_{min}}. \quad (2)$$

Інтегральні показники для кожного регіону розраховуються як середня величина стандартизованих показників:

$$G_j = \frac{1}{m} \sum_1^m z_{ij}. \quad (3)$$

При високих значеннях i -ї ознаки z_{ij} наближається до 1, при низьких – до 0. Таку саму властивість має й інтегральна оцінка G_j : чим вище рівень розвитку властивості, тим далі від нуля відхиляється значення G_j .

Автором обрано три показники-стимулятори: обсяг послуг, роздрібний товарооборот та середньомісячна заробітна плата. Обсяг послуг, реалізованих населенню, характеризує рівень витрат населення України. Зростання рівня споживання послуг, як і рівня роздрібного товарообороту, можна вважати критеріями платоспроможності населення країни. Наприклад, у 2012 році роздрібний товарооборот в Україні в цілому в порівнянні з 2011 роком зріс на 15%, а у 2013 році в порівнянні з попереднім роком – лише на 9,5%. Середньомісячна номінальна заробітна плата є основним джерелом доходів населення. Індекс споживчих цін є дестимулятором, який характеризує зростання цін на товари та послуги, що, в свою чергу, призводить до зниження попиту на них (табл. 2).

Таблиця 2

Вхідні показники для розрахунку інтегрального показника рівня споживання товарів та послуг населенням України у 2013 році за регіонами [1]

Регіони України	Обсяг послуг, реалізованих населенню (млн грн)	Роздрібний товарооборот на одну особу (грн)	Індекс споживчих цін (%)	Середньомісячна номінальна з/п (грн)
АР Крим	5645,0	9241,0	99,5	2850,0
Вінницька	959,5	5369,0	99,7	2651,0
Волинська	742,4	7847,0	99,7	2580,0
Дніпропетровська	3981,9	11436,0	100,4	3336,0
Донецька	3965,9	9211,0	101,3	3755,0
Житомирська	772,2	6253,0	99,4	2561,0
Закарпатська	729,5	6433,0	99,7	2553,0
Запорізька	1894,4	9593,0	100,3	3142,0
Івано-Франківська	870,6	5454,0	100,0	2679,0
Київська	1609,7	13072,0	99,9	3351,0
Кіровоградська	570,3	6589,0	100,1	2608,0
Луганська	1761,6	6656,0	101,3	3337,0

Львівська	3291,2	7787,0	100,2	2789,0
Миколаївська	933,0	7582,0	100,7	3094,0
Одеська	4379,0	12064,0	100,9	2947,0
Полтавська	936,0	7422,0	99,6	2988,0
Рівненська	570,8	5758,0	99,3	2844,0
Сумська	783,0	5293,0	99,5	2702,0
Тернопільська	510,4	4693,0	99,2	2359,0
Харківська	3766,4	10208,0	99,6	2975,0
Херсонська	681,7	7234,0	100,5	2464,0
Хмельницька	654,0	5709,0	100,0	2641,0
Черкаська	988,5	6661,0	100,3	2682,0
Чернівецька	582,1	5807,0	99,9	2484,0
Чернігівська	677,1	6334,0	99,4	2504,0
м. Київ	35983,3	27903,0	101,5	5007,0
м. Севастополь	547,1	15231,0	100,2	3114,0

Стандартизацію показників виконано на основі формул (1) і (2), за формулою (3) обчислено інтегральні оцінки для кожного регіону України (табл. 3).

Таблиця 3

Стандартизовані показники рівня споживання товарів на послуг населенням України

Регіони України	Z ₁	Z ₂	Z ₃	Z ₄	Сума	Інтегральний показник
АР Крим	0,145	0,196	0,870	0,185	1,396	0,349
Вінницька	0,013	0,029	0,783	0,110	0,935	0,234
Волинська	0,007	0,136	0,783	0,083	1,008	0,252
Дніпропетровська	0,098	0,291	0,478	0,369	1,236	0,309
Донецька	0,097	0,195	0,087	0,527	0,906	0,227
Житомирська	0,007	0,067	0,913	0,076	1,064	0,266
Закарпатська	0,006	0,075	0,783	0,073	0,937	0,234
Запорізька	0,039	0,211	0,522	0,296	1,068	0,267
Івано-Франківська	0,010	0,033	0,652	0,121	0,816	0,204
Київська	0,031	0,361	0,696	0,375	1,462	0,366
Кіровоградська	0,002	0,082	0,609	0,094	0,786	0,197
Луганська	0,035	0,085	0,087	0,369	0,576	0,144
Львівська	0,078	0,133	0,565	0,162	0,939	0,235
Миколаївська	0,012	0,124	0,348	0,278	0,762	0,190
Одеська	0,109	0,318	0,261	0,222	0,910	0,227
Полтавська	0,012	0,118	0,826	0,238	1,193	0,298
Рівненська	0,002	0,046	0,957	0,183	1,187	0,297
Сумська	0,008	0,026	0,870	0,130	1,033	0,258
Тернопільська	0,000	0,000	1,000	0,000	1,000	0,250
Харківська	0,092	0,238	0,826	0,233	1,388	0,347
Херсонська	0,005	0,109	0,435	0,040	0,589	0,147
Хмельницька	0,004	0,044	0,652	0,106	0,806	0,202
Черкаська	0,013	0,085	0,522	0,122	0,742	0,185
Чернівецька	0,002	0,048	0,696	0,047	0,793	0,198
Чернігівська	0,005	0,071	0,913	0,055	1,043	0,261
м. Київ	1,000	1,000	0,000	1,000	3,000	0,750
м. Севастополь	0,001	0,454	0,565	0,285	1,305	0,326

За результатами розрахунку інтегрального показника виконано групування регіонів України за рівнем споживання товарів та послуг населенням у 2013 році за таким принципом (табл. 4):

Характеристики групи регіонів за рівнем споживання товарів і послуг населенням

I група	до 0,2	Дуже низький рівень
II група	0,2–0,3	Низький рівень
III група	0,3–0,5	Помірний рівень
IV група	понад 0,5	Високий рівень

Таким чином, це дозволяє віднести кожен регіон до певної групи за рівнем споживання товарів та послуг населенням України у 2013 р. (табл. 5).

Групування регіонів України за рівнем споживання товарів та послуг населенням у 2013 році

Групи регіонів	Кількість регіонів	Регіони України
до 0,2	6	Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька області
0,2–0,3	15	Вінницька, Волинська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернігівська області
0,3–0,5	5	АР Крим, Дніпропетровська, Київська, Харківська області, м. Севастополь
понад 0,5	1	м. Київ
Разом	27	

Групу з дуже низьким рівнем споживання товарів та послуг населенням України у 2013 році сформувавши 6 областей країни. У більшості регіонів України (15) був низький рівень споживання товарів та послуг населенням. Це може пояснюватись відносно низькою заробітною платою, яка є основним джерелом доходів населення (найнижчий рівень середньомісячної номінальної заробітної плати у 2013 році зафіксований на Тернопільщині – 2359 грн). Тоді як сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство у 2013 році становили 3814 грн [2]. До групи з помірним рівнем споживання увійшли п'ять регіонів країни, серед яких найбільший обсяг реалізованих послуг належить АРК (5645 млн грн), найбільший роздрібний товарооборот у розрахунку на одну особу (13072 грн) зафіксовано на Київщині та найбільш високі заробітні плати –

на Дніпропетровщині, Київщині, Харківщині та м. Севастополі. Найбільше значення інтегрального показника (0,75) має м. Київ, що свідчить про високий рівень споживання товарів та послуг населенням столиці. Київ як один з найбільших інфраструктурних центрів України та найбільш урбанізованих міст лідирує за рівнем середньомісячної номінальної заробітної плати – 5007 грн, що, в свою чергу, дозволяє збільшити витрати населення як на товари (роздрібний товарооборот на одну особу склав 27903 грн), так і на послуги.

Таким чином, проведений аналіз свідчить про нерівномірність розподілу рівня споживання товарів та послуг серед населення України. У більшості населення країни низький рівень доходів, що не дозволяє йому розширити можливості в реалізації матеріальних благ та послуг.

Список використаних джерел

1. Україна у цифрах 2013 рік : [стат. зб.] / за ред. О. Г. Осауленка. – К. : ТОВ “Видавництво “Консультант”, 2013. – 239 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
3. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування : [навч. посіб.] / А. М. Єріна. – К. : КНЕУ, 2001. – 170 с.